

Dokument nr. 8:95

(2004-2005)

Privat forslag fra stortingsrepresentantene Kristin Halvorsen, Rolf Reikvam og Lena Jensen

Forslag fra stortingsrepresentantene Kristin Halvorsen, Rolf Reikvam og Lena Jensen om innføring av gratis skolemåltid i grunnskolen

Til Stortinget

BAKGRUNN

Feilernæring, overvekt og konsentrasjonsproblemer som følge av dårlige matvaner er økende problemer blant norske barn og unge. Dette vil gi seg utslag i de framtidige helsestatistikkene ved økende antall mennesker med livsstilsrelaterte sykdommer. Usunn mat og mangel på fysisk aktivitet er blant de største truslene mot den fremtidige folkehelsen. Det må settes i verk effektive tiltak for å snu denne trenden.

Et sunt skolemåltid er viktig for barn og unges helse og læring, men det er mange som hopper over dette måltidet eller spiser usunt. Følgende fakta ble presentert i St.meld. nr. 16 (2002-2003) Resept for et sunnere Norge:

- Halvparten av elevene i 1.-4. klasse og nær 2 av 3 elever i 5.-7. klasse har mindre enn 20 minutters matpause. På ungdomstrinnet hadde 4 av 10 skoler mindre enn 20 minutter til matpausen. (Kartlegging fra 2000)
- Hver fjerde ungdomsskoleelev har ikke med seg matpakke hjemmefra. Andelen er høyere enn for få år tilbake.
- Vel halvparten av skolene med ungdomstrinn har mattilbud en eller flere dager i uken. Det har vært en positiv utvikling på ungdomsskolene siden 1991, da kun 7 pst. hadde et mattilbud til elevene.

En undersøkelse MMI nylig har gjort for Sosial- og helsedirektoratet viser at bare halvparten av lan-

dets grunnskoler har et tilbud om frukt og grønt til elevene.

Norske barn og unge har et lavere inntak av frukt og grønnsaker og et høyere inntak av sukret brus enn tilfellet er i Sverige og Finland, som har gratis skolemat. Norske tenåringer får i seg nesten dobbelt så mye sukker som WHO og norske helsemyndigheter anbefaler som maksimum.

Det er viktig å satse på å bygge gode kostholdsvaner hos de unge ettersom forskning viser at de kostholdsvanene en tilegner seg tidlig i livet, tar man i stor grad med seg inn i voksenlivet. Skolen er en viktig helsefremmende arena i samfunnet, og barn og unge tilbringer mye tid på skolen. Å satse på sunn skolemat vil derfor være et godt målrettet forebyggende folkehelseiltak.

Dårlige matvaner gjennom barns og unges skoledag skaper ikke bare problemer for helsen, men gir også dårlige betingelser for læring. Ernæringseksperter hevder at det er en nær sammenheng mellom prestasjonsevne, konsentrasjon og kosthold. Helsedepartementet viser i St.meld. nr. 16 (2002-2003) Resept for et sunnere Norge, til erfaringer om at sultne skoleelever er mer urolige og ukonsentrerte, noe som går utover læringsmiljøet i klassen. Undersøkelser og forsøksprosjekter viser at skoler som sikrer elevene sunn mat i løpet av skoledagen opplever større grad av ro og konsentrasjon, og bedrer dermed betingelsene for godt læringsmiljø. Med lengre skoledag og økt vekt på fysisk aktivitet vil skolematen få økt betydning. Skolemåltidet kan også være et element i arbeidet for å forebygge problematferd og mobbing, og ha positive pedagogiske og miljømessige sider.

Barneombudet har gått inn for skolemat, og har fått støtte fra blant andre professor Kaare Norum som mener barn må ha et godt måltid midt på dagen for at konsentrasjonsevnen og evnen til læring opprettholdes. Norum legger vekt på at ved å innføre et gratis,

sunt og næringsriktig skolemåltid vil vi ha muligheter til å påvirke folkehelsen på en måte vi ikke har med dagens matpakkeordning. Barneombudet mener at myndighetene bør sørge for at alle barn, uansett sosial tilhørighet og bakgrunn, får det samme gode tilbudet om mat hver dag.

En rekke land har skolemat. Nedenfor følger informasjon om ordningen i enkelte land.

Sverige

I Sverige har de lange tradisjoner når det gjelder å tilby gratis skolemåltid. Fra og med vårsemesteret 1966 har det hovedsakelig vært kommunene som har finansiert skolematordningene. Først i 1997 ble det lovfestet at alle barn som går i den svenske grunnskolen, skal få et tilbud om gratis skolemat. I praksis innebærer det at kommunene må betale kostnadene i forbindelse med skolematordningen.

I Sverige er det ca. 290 kommuner. Organiseringen av skolematordningen varierer fra kommune til kommune. Også internt i kommunen er det store variasjoner med hensyn til organisering. På noen skoler foregår produksjonen av mat på skolens eget kjøkken, mens på andre skoler blir maten produsert på et sentralt kjøkken for deretter å bli fraktet til skolen. Siden skolematordningen er et kommunalt anliggende, bidrar den enkelte kommune i stor grad til å finne løsninger som kan forsvare kostnadene med ordningen.

Finland

I Finland har skoleelever fått gratis skolemat siden 1948. Skolemåltidet er i dag lovfestet i "Lov om grunnleggende utdanning". Skolemåltidet er altså gratis for alle elever i grunnskolen (1.-9. klasse). I tillegg er skolemåltidet gratis for elever som går på gymnas samt for enkelte elever på yrkesskoler.

På de fleste skoler innebærer det at man får et varmt måltid hver dag. På en del skoler er det dessuten vanlig å gi elevene et tilleggsmåltid hvis skoledagen er lang. De statlige anbefalingene går ut på at ca. 30 pst. av dagens næringsinntak skal komme gjennom hovedmåltidet på skolen.

Det er opp til kommunene og skolene å bestemme eksakt hva som skal inngå i et fullverdig skolemåltid. Imidlertid benyttes næringstabellene til det finske "statens næringsdelegation" som grunnlag for å utarbeide et fullverdig måltid. For elever som er vegetarianere, eller av annen grunn ikke kan spise maten som blir servert, er det mulighet for å få alternativ mat som dekker næringsbehovet.

Som oftest er det kommunale kjøkken som lager mat til skolene. I enkelte tilfeller er det private cateringfirmaer som organiserer måltidet. Hvilke modeller som benyttes i de ulike kommunene, varierer blant annet ut ifra kommunens størrelse og forholdet mellom pris og kvalitet på tjenesten. I siste ledd er det kommunen som har ansvaret for at elevene får det de

har krav på, mens skolene betraktes som en selvstendig resultatansvarlig enhet som kjøper måltidsservicen til selvkostprinsippet.

USA

I USA er det et nasjonalt skolefrokostprogram og skolelunsjprogram som tilbys i offentlige og "non-profit" private skoler. Programmet blir administrert av "the Food and Nutrition service" på nasjonalt nivå. De skolene som velger å være med i programmet, mottar økonomisk støtte for hvert måltid de serverer fra "United States Department of Agriculture" (USDA). Til gjengjeld må de servere frokost og lunsj som følger føderale retningslinjer, og de må tilby gratis eller redusert pris til elevene. Elevene må betale for maten, men prisen er inntektsgradert og de med lavest inntekt får maten gratis.

Skolefrokost begynte som et pilotprosjekt i 1966 og ble gjort permanent i 1975. Mer enn 78 000 skoler omfattes av ordningen. I 2003 deltok 8,4 millioner barn i dette programmet. 6,9 millioner fikk maten gratis eller til redusert pris. Mer enn 28 millioner elever i 100 000 skoler omfattes av lunsjprogrammet. Programmet startet i 1946 og om lag 7 millioner elever var da med i ordningen.

Kostnader og organisering

Forslagsstillerne mener at en norsk skolematordning må bygge videre på gode mattradisjoner i Norge og sikre sunn og god mat, men at det i stor grad bør være opp til den enkelte kommune og den enkelte skole hvordan ordningen gjøres i praksis, for eksempel med hensyn til om og når det skal serveres varme måltider, hvilken tid på dagen måltidet skal serveres og organisering i forhold til hvem og hvor måltidet lages. Forslagsstillerne mener at skolemåltidene skal være med på å bidra til å styrke elevenes kunnskap om mat og ernæring.

En ordning med skolemat i alle grunnskoler vil uansett utforming påføre kommunene økte utgifter, selv om utgiftene vil variere sterkt ut fra løsninger som blir valgt mht. omfang av måltidet, lønnskostnader og investeringskostnader. En undersøkelse fra Norsk Institutt for landbruksøkonomisk forskning fra 2002 viser at ut fra de forutsetningene som ble lagt til grunn fra dette instituttet vil kostnadene ved innføring av skolematordning ligge på mellom 1 500 til 4 550 kroner årlig. Ser man på kostnadene forbundet med skolematordningen i Sverige, varierer disse mellom skoletrinn og skolens lokalisering. Beregninger for skoleåret 2000/2001 viste at kostnadene var på 4 420 SEK per elev. Dette tilsvarer litt over 23 kroner per dag. Ser man hele skolematordningen under ett, utgjorde kostnadene ca. 4,6 mrd. SEK i skoleåret 2000/2001. I Finland viser beregninger som ble gjort i 2000 at et måltid kostet ca. 15-16 kroner per dag per elev. Dette tilsvarer ca. 3 000 kroner per år per elev.

Til sammen lå den totale kostnaden for å gi skoleelever mat på ca. 2,5 mrd. kroner for skoleåret 1998/1999.

Forslagsstillerne mener kommunene må gis økonomisk kompensasjon for innføring av skolemåltid, og ber Regjeringen om å komme med en vurdering av finansieringsbehov og et opplegg for en hensiktsmessig finansiering. Det må understrekes at det å sikre et sunt kosthold for elevene i grunnskolen vil være samfunnsøkonomisk lønnsomt, både fordi det kan forebygge livsstilssykdommer og gi økt læring i skolen.

Forslagsstillerne antar det vil være behov for forsøksprosjekter i forkant av gjennomføring av skole-

mat som en generell ordning, og ber om at det gjennomføres forsøksordninger i alle fylker i 2006.

FORSLAG

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber Regjeringen om å fremme en sak for Stortinget som sikrer gjennomføring av skolemåltid i grunnskolen, inkludert oversikt over behov for praktisk tilrettelegging, finansieringsbehovet for kommunene og en tidsplan for gjennomføring i kommende stortingsperiode.

24. mai 2005